

GIPUZKOAKO ESQUALDE IZENEZ OHAR ZENBAIT

Donostia, 2005.eko urtarrilaren 31an,

Jose Luis Lizundia

Gipuzkoako Herri Izendegia aurkeztean, eskualde izenen alorrean, herri aginteei, bereziki Aldundi eta Batzar Nagusiei argitasun zenbait eskaintzea dagokio batzorde akademiko honi:

- Argi utzi nahi du Euskaltzaindiak, Autonomia Estatutuaren 37. c. artikulua araberan, foru erakundeei, hots, Batzar Nagusi eta Aldundien eskumena dela eskualdeen mugaketa. Orobat, L.T.H. deituriko legearen 7.3. arauz:
«Udal-barrutien eta udalez gainetikakoen mugapena.»
- Ondorioz, Euskaltzaindiak *Gipuzkoako Udal Izendegiaren* argitalpenean, udalak eskualdeka sailkatzen dituenean saio gisa egiten dituela ulertu behar da, zeren eta ez baitute lurraldeko foru erakundeei eskualdekatze orokorrik egin. Zenbait ikerketa historiko, geografiko eta beste egin ondoren aukera hori hartu du.
- Zuberoa eta Nafarroa Behereak eskualdekatze historiko eta administratibo dituzten bezalaxe, Gipuzkoak, Lapurdiren antzera ez du Aro Moderno eta Garaikidean eskualde antolaketa finkorik izan. Sebastian Insausti tolosarrak historiagilearen ikerketak hor daude, ordea, oso jakingarriak.
- Euskaltzaindia da, ordea, Euskararen Oinarrizko Legearen (1982-10. Legea) 10. artikulua araberan, euskal toponimo ororen gainean irizpen emaile ofizial bakarra.
- Ildo horretatik eta Gipuzkoako martxoaren 17ko 2/2003 Foru Arauak, udal izenei buruz agintzen duen irizpengintza zentzu berean, eskualde bakoitzak zeintzu udalerrri hartu behar dituen eskumenik izan ez arrear, eskualdearen izenari buruz baduela esan daiteke. Are gehiago, Gipuzkoako eskualde izenak euskarazkoak izan behar luketenetik.
- Hori ulertu bide zuen Luis Alberto Aranberri eibartar zinegotziak, bere eskualdeko mankomunitateari, zeinen lehendakari bai zen, izen euskal-

dun bakar bat jarri nahian –orduarde «Bajo Deva», «Deba Beherea», «Deba Behaldea» eta holakoak erabiliak izan bai ziren– Euskaltzaindira jo zuen irizpen eske. Dagokion batzorde iraunkorrek, IV.k, Onomastikakoak, alegia **Debabarrena** aholkatu zion, kontuan izanda lurraldeko tradizio toponomastikoa. Handik lasterrera, «Alto Deva»ko mankomunitateko lehendakariak antzerako irizpena eskatu zuen, eta **Debagoiena** izena aintzat hartu zuten. Geroztik, eskualde izen biok ofizialdu zituzten bakoitzaren mankomunitatean.

- Eskualde biok, goragoko eskualde osoa deitzeko, hots, gaztelaniaz erabiltzen den «Cuenca del Deva» esateko, **Debarroa** finkatu du 140. arau honetan, zeren eta Juan San Martin euskaltzain oso eta sorrerarik Onomastika batzordekide eibartarrak ongi lekukotu baitzuen *arroa* hitza «cuenca»ren ordain legez eta **Debarroa** bere eskualde osoari deitzeko. Haren eskualde mugakidean, Durangaldean, gaur egun ere ezaguna da **Debarroa** toponimo nagusi hori. Ez da bat ere zehatza ordea «Deba Ibarra» hitza, Debarroak bere barnean zenbait ibar baititu, hala nola Ego Ibarra, Eibar, Ermua, Mallabia eta Eitzaga entitateak osatua, Debagoiengan, Leintz ibarra eta beste. Zeharo okerra ordea *Deba bailara*, zeren eta azken hitz hori Aia, Asteasu eta abarretan auzoak izendatzeko erabiltzen baita.
- **Urola Kosta** eskualde izenak ez du dudarik txikiarik sortzen. Beste herrialde eta estatu askotan bezalaxe, Katalunian adibidez, hidronimoetatik sortutako eskualde izen bat da. Bigarren zatia, Gipuzkoako itsas hegiaren erdialde gehiena hartzen duelako dela argi dago.
- **Goierrri** geografia naturaleko izen hori erabat errotua da, Kataluniako **Terra Alta** (hiriburua Gandesa), Eskoziako Highlands-en antzeko esanahiarekin. Mugaketa historikorik ez badu ere, Ordiziako «vila mercat» delakoaren eremuko udalak hartzen dituela esan genezake. Inoiz idatzi da «Goiherri» grafiarekin baina batzorde akademikoak beti esan du ez duela «h»rik behar eskualde izen horrek.
- **Tolosaldea** izena jarri da Tolosa merkatu hiriaren inguruko eskualde izen gomendagarritzat, aspaldian asko erabili baita. Hala eta guztiz ere **Toloserria** izena ere aipatu nahi izan da, zeren eta eskualdeko seme Nikolas Ormaetxea euskaltzain oso eta idazle ospetsuak erabili baitzuen, bere *Quito'n arrebarekin* liburuan. Eskualdearen mugakide den Areson ere ezagutu da hitz hori, *Toloserria*, alegia.
- **Donostia-Beterri** izena jartzea gomendatzen du Euskal Akademiak. «Donostialdea» berrikitari erabili bada ere gipuzkoarrek azken mendeotan hain erabilia izan den **Beterri** izena ezin dela zokoratu uste du Euskaltzaindiak; are gehiago, Goierri-ren kontraposizioa baita, besteak beste. Horrela, alde batetik, hiriburuaren izena gordetzen da eta, bestetik, Oria eta Urumea ibai bien eskualde naturalari, bere izen jatorria erantzen zaio.

- **Oiartzualdea** gomendatzen da lurraldeko Ipar-Ekialdeko eskualde izentzat. *Tierra de Oyarzun* lekukotzen du Sebastián Insaustik. Gorosabel historiagileak ere honelako hau dio:

El nombre de Oyarzun, con que ahora es conocido este valle, es indudablemente una corruptela de Oiarso... De él hizo mención Plinio, denominándole *salus Oiarso*... El territorio de este valle se extendía desde el canal de Pasajes hasta el río Vidasoa.

Gauza jakina da latinak eta gaztelaniak ez dutela *tz* soinua frikaria, ondorioz, *s* edo *z* grafiarekin transkribatu behar izan dute. Beraz, norbaitek sortu berri duen *Oarsoaldea* izenak, euskal toponomastikaren, edota euskararen hizkuntzaren historiaren ikuspuntutik ez du oinaririk.